

aan sluiten bij de en wil door de lichzelf te lokken, lief nu. Maar de eren", nog groeien, door van de ag der bereikbaar, erkzaamheid zijn nheid. Elk nieuw a gehoorzaamheid erst werd, tot de toen het voorlij e dieren, en dien moment van een zich laten gaan het ook een onge a, voorportaal van i weer riep, week xieve tocht ving dem.

niet eens de ge zonder dat alzo f-bepaling, tot het oost van Christus en touwen spande i het schema de , hoeveel te mee in, gij die belijdt alsformulier: in dagelijks strijdes den, uw den gro

chriftgegevens bij at toeliet, dan ma bepalen onze hou pmerkingen willen ren door de nau ij wordt meer als el mensch erkend in en kinderen, die is hier wat los enen tijd nog niet nog een „geven root respect voor eente haar spreek k, aan het eind eens: hebt U den fen, buiten de kin gesticht (van het ten onrechte, zeg h altijd weer over ings, ook van de cese bedient zich ; juist de naieve een „training of ranciscus!). Neem immers geen coe e loesgeslagen re n. Christus vraagt gij mij lief? De r een woord voor t de naieve liefdes een woord, waar stelijk zich zegt e reflexie burgerrecht et scheidt, en wa dat zullen wij niet

acht zonder gelijk e. Het is onnoodig, aken tusschen den h, die door cul n „samengesteld kan goed zijn; de Gods schept trou nd van de bekeet hetisch als au d is goed, m d el ben, en vraagt in ist door den chr n zijn werken wil lag 17). De was t zich niet in te scheiden kon van ing, ziels-vorming on ongehoorzaam en oogenblik het en subject en ob Gron. 1928, 398

naar ons eigen traag, of egocentrisch, believen, te beperken. Wie geeft ons het recht, het oog te sluiten voor iets, dat in de wereld Gods is; of, om (geestelijk gesproken) alleen die stralen van zijn zonlicht op ons te laten inwerken, die onze bedorven, eenzijdige smaak, zoo mooi vindt? Slechts alle stralen samen, die in het spectrum vereenigd zijn, geven de zon weer naar Gods maaksel. Dat is ook waar van het openbaringslicht. Van de zon der genade. Reflexie heeft het zonne-spectrum ontleed in zijn verschillende kleuren; reflexie ook bedient zich soms van één enkele straal van het licht (de violette straal b.v.). Maar dat mag nooit als levensregel, laat staan, als paradijsweelde, worden aangemerkt. Het kan soms zijn tot genezing, ook geestelijk (om b.v. eenzijdigheden te corrigeren), maar — dan is ook alle naïviteit zoek gemaakt, en wordt een poging gewaagd, die bedoelt, onvankelijk te maken voor het volle licht. De naïviteit zelf echter verlegt het accent van de aanschouwing tot de genieting, de beleving, de zelf-uitstorting. Dus heeft ze twee cardinale fouten begaan als ze zich tenminste handhaven wil: ten eerste, dat de 3 ambten van den christen-mensch (profeet, priester, koning) gescheiden worden; ten tweede, dat ze in de bediening van het ambt der geloovigen de ontvangst wel wil (ongecontroleerd), de ontvangst n.l. van Gods gaven (zoo als een bloem zich openstelt voor de zon), maar niet toe komt tot de daarop reagerende bewuste daad. Ze geeft God niet terug, wat Hij eerst ons gaf. Ze leeft uit de „Gabe“, het voorrecht, en laat na de „Aufgabe“, de roeping. Toch zijn die twee steeds één. Daarbij heeft ze ook een fout begaan in de verhouding tusschen object en subject. Ze trekt haar actief waken en bidden en liefde vol begeeren van het object (God, de wereld, de bijzondere en de algemeene genade en openbaring) terug, om zich als subject te presenteren aan den als aanwezig en belangstellend onderstellenden onbekenden God. Die wordt straks natuurlijk — als dat door-werkt — de onbekende af-god, het idool. Ze zou, als toestand voortdurend, begonnen het objectieve bestaan te verwaagen en te verwarren, want „het naïeve denken komt licht er toe, het teeken met de beteekende zaak te verwisselen“⁴), en vernuft tenslotte objecten voor objecten⁵).

3. Het leven zelf corrigeert trouwens reeds zijn eigen roep om naïviteit. Hoe komt het anders, dat het woord „naïef“ wel aardig en mooi klinkt, zoolang het op zichzelf staat, maar dadelijk een bedenkelijken bijmaak krijgt, wanneer het in een bepaalde samenstelling gebruikt wordt? „Naïef realisme“, daarvan spreekt men doorgaans, om de aanwezigheid van duidelijk aangegeven disticties te ontkennen. Het „naïeve wereldbeeld“ ontleedt de „eerste beginselen“ der wereld aan de kennis, en — aan de openbaringswerkzaamheid Gods. En de „naïef-mythologische eeuwigheids-gedachte“ werd nog onlangs omschreven als zulk eene, waarbij „men de eeuwigheid opvat als een verlenging van den tijd naar voren en naar achteren“⁶). Maar daarmee is voor een gereformeerde haar vormis tegelijk gevold, want zulk een voorstelling van het begrip „eeuwigheid“ is in strijd met de gereformeerde filosofie en dogmatiek. Daarom heeft de studeerkamer van den denker, die het woord „naïef“ niet anders dan als schadepost voor zich erkennen kan — (ondanks de bewering⁷), dat het naïeve wereldbeeld de waarheid meer nabij komt, dan het mechanisch-quantitatieve, een tegenstelling, die niet deugt). Ik herhaal: daarom heeft de studeerkamer van den denker, den dichter, mysticus, bidder, die zich ophoudt in de kamer zijner „ziels-eenzaame meditatieën“, gewaarschuwd voor dat woord. En het is een ongeluk, als die twee kamers niet met elkaar in verbinding staan, en als de eene bewoner niet van den anderen leeren wil, „de Heere heeft ze beiden gemaakt“.

4. In het godsdienstig leven keert de naïviteit, indien zij ooit wordt gescheiden van, of gesteld tegenover, de reflexie, en wat vooris als haar rigand voorgesteld wordt, altijd op den weg der

voortschrijdende openbaring en genade terug; ze slaat op Gods wegen achteruit. Voorzover men spreken kan van een ontwikkeling in de geschiedenis der openbaring keert de naïviteit terug tot het overwonnen Oudtestamentisch standpunt van vroeger, toen God (volgens gereformeerd inzicht) nog een nauwen samenhang wilde tusschen den religieuzen mensch enerzijds, en het „milieu“, waarin hij leefde, de natuur, die hem voedde en onderrichtte, de symbolen, die zijn geest moeten instrueeren anderzijds, en dezen samenhang voor een tijd liet bestaan. Want God heeft de openbaringsgeschiedenis verder gebracht, door het lichamelijke oog (natuur, schaduw, symbool, teeken) al minder, en het geestelijk oog al meer te doen te geven, en het rechtstreeks te vullen en te verzadigen met zijn heil. Terugkeer tot de naïviteit is daarom den Pinksterwagen des Geestes en des N. T. terug wentelen tot zijn oudtestamentische, thans door God verlaten, wegen. Onder Israël had (ook wegens den samenhang tusschen naïviteit en natuurleven⁸) de naïviteit in het godsdienstige meer recht dan tegenwoordig; niet, vanwege den beweerden rijkdom der naïviteit, doch vanwege de wezenlijke onvolkomenheid, tot op Christus, van Israëls openbaringsleven. — En wat het persoonlijk geestelijk leven betreft, ook daarin is altijd, als 'goed is, ontwikkeling. Terugkeer tot de naïviteit, opzettelijke verheerlijking daarvan, voert het christelijk leven terug tot het (te verlaten) eudaemonistisch element in het gebed. De geestelijke mensch moet almeer eigen genieting ondergeschikt maken aan de verheerlijking van God; de naïeve houding evenwel geniet meer, dan dat ze liturgisch dient, met engelen, zaligen, met al de zangers van Gezang I (Te Deum).

5. Daarom kan een eenzijdige naïeve houding, die ten koste van de reflexieve zou willen bestaan, nooit anders zijn dan: of een zwakke begin-phase van geestelijk leven (in de kerk of individueel in het hart), die overwonnen moet worden door de sterkere inwerking van den Geest der profetie, der strijdvoering, en der priesterlijke liturgie, of een zondig terugslaan, een miskenning van Gods gaven, een weigering van Zijn voortschrijdend werk ter evolutie van wat Hij schiep in natuur of genade. Op zulk een anti-reflexieve houding vallen alle vonnissen, die in vorige artikelen reeds ter sprake kwamen, en die thans niet nader worden ontleed of herhaald. In het kort zijn het deze aanklachten: egocentrisch leven, inplaats van theocentrisch; nalaten van het zelf-onderzoek; zonder controle naast deugd ook schande, zonde, God als levensoffer aanbieden; de „armen van geest“ gelijk de Schrift ze teekent, karikaturiseeren door zoowel eigen armoede, als Gods rijkdom te vervagen, en in plaats van het bewuste gebed, dat om genade schreit, al te gemeenzaam rekenen op gratie van God.

6. In de naïviteit ligt dan ook geen positieve eerlijkheid, maar alleen afwezigheid van oneerlijkheid. Afwezigheid van ondeugd is geen deugd. De eerlijkheid voor God wordt door strijd verkregen; de reflexie etc. werkt ze niet tegen, maar is zelf voorwaarde daarvoor.

7. In den volmaakten mensch — Christus, den hemelmensch — is volkomen harmonie tusschen alle verhoudingen, in- en uitwendig, en tusschen alle functies van ziel en geest. Daarom mag in den hemel de mensch naïef zich openbaren, omdat de bewuste aandacht, enz. daardoor ginds nooit meer geschaad wordt. DAAR is de naïviteit een rust-stand in den rythmischen levensgang der zaligheid; een „rust“, die het „werk“ evenwel niet breekt, maar ermee samengaat.

8. Hieruit volgt, dat bij wassend geestelijk leven, bij sterker openbaar wordende genade de naïeve genieting, en uitstorting der ziel voor God, wel waarlijk schoon en goed KAN zijn. Zij is dat dan evenwel niet omdat er naïviteit is, maar omdat EN VOORZOVER geest en ziel van genade zijn vervuld. Voor zichzelf heeft evenwel de geestelijke mensch daarin dan ook geen „getuigenis“, dat hij Gods behaagt⁹. Dit zal hij alleen kunnen weten uit de bewuste onderzoeking van zijn leven voor God, met het antwoord op de vraag, of zijn werken zijn „uit het geloof, naar de wet Gods, Hem ter eere“. Hij zal zichzelf niet

vertrouwen, en daarom nooit naïef, zich aan zichzelf overgeven durven; hij zal zich alleen aan God durven overgeven. Dit is ook een rust-stand, maar slechts de „arbeiders“ bij God komen erin.

Wil men mythologische beelden, welnu, laat Prometheus en Iphigenia (zie art. 1) geen tegenstellingen zijn, want desnoods mogen ze trouwen. Wil men een bijbelsch beeld: Maria en Martha moeten elkaar niet aanklagen, maar aanvullen. Het is dwaas, dat iemand, die weet, dat gedichten in strofe-vorm, en drama's in akten, en kristallen in vlakken en hoeken gegeven worden, en fuga's in takten, dat dus de opzettelijkheid, het mozaïekwerk, de eenheid kan hebben, en tenslotte veronderstellen, en omgekeerd, de in zichzelf gekeerde Maria van de naar buiten werkende Martha scheiden wil¹⁰.

* * *

Tenslotte: wat is het toch mooi, gereformeerd te zijn. Wie de Schrift laat spreken, en de belijdenis kent, die zal telkens weer ervaren, wat hier bleek, gereformeerde theologie leeft niet bij de gratie van de filosofie, maar stelt haar eigen vragen; de mystiek is geen zielkunde, maar bouwt uit de Schrift haar eigen zieleleer. De geloofs-wetenschap, de mystieke ervaring, zoo gezien, laat alle ruimte voor psychologische debatten. Over Freud en Rousseau mag de wereld nog strijden, zooveel ze wil; maar de kronkelingen der wetenschap kunnen niet dicteeren de wetten van de gemeenschap der ziel met God, noch haar daarin hinderen.

Verhinderen, noch zelfs ophouden. En wie de gereformeerde theologie maar rustig aan wil hooren, die zal telkens weer bevinden, dat ze niet eenzijdig is en niet de ééne lijn uitwisch, als ze de andere trekt, maar dat ze tegenstellingen verzoent, zonder paradoxaal of irrationeel te worden; ook de tegenstelling tusschen naïviteit en reflexie, eenheid en verdeeldheid. Wat in de kunst verbonden worden kan, het mozaïekwerk en de natuur, zou dat trouwens in een ziel moeten gescheiden zijn?

K. S.

⁹) E. Friedel, Kulturgeschichte der Neuzeit, I. 46-46. Aufl. 1928, München-Böck, 59, II, 396.

UIT DE SCHRIFT.

Levensteeken.

Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben; die (zijnen) broeder niet liefheeft, blijft in den dood.

1 Johannes 3:14.

Ja waarlijk, — broederliefde mag een kenteken van geestelijk leven worden genoemd.

Maar dan moet broederliefde niet verslappen tot algemeene menschenliefde, een wazig gevoel dat tot nog toe op elke proef is bezweken; en evenmin mag ze verlaagd tot eene ziekelijke vooringenomenheid jegens broeders en zusters, met wie men het zoo hartelijk eens is; — doch dan moet broederliefde hier zijn de breede en krachtige, echte en diepe liefde voor den „broeder“. En de broeder is dan de Christen.

Men neme dit „Christen“ in den waren zin, als van een die door het geloof een lidmaat van Christus en alzoo Zijner zalving deelachtig is. En dan moge deze zalving zich op onderscheiden wijze openbaren, — naar den rijkdom der werkingen die zij bevat en naar de gaardheid en de omstandigheden van den mensch die haar omving, — maar de blik der liefde zal het werk van den Geest van Christus onderkennen. En het is op dit heilig levensbeginzel en zijne uitingen, dat deze liefde zich richt. Neen, zij bemint maar niet zonder meer den Christelijken mensch, doch zij bemint het Christelijke in dien mensch, het genadewerk Gods in dien mensch. Zij bemint den broeder, dat is datgene wat dien ander tot kind des Vaders maakte en wat in hem dat kindschap openbaart.

Daarom kan deze broederliefde vol critiek zijn tegenover haar voorwerp. Zij kan heilige, strenge afkeuring hebben voor wat in den broeder niet overeenkomt met zijn kindschap des Vaders. Juist omdat ze liefde is, zal ze ook daarin trouw zijn. Maar volle toewijding, volle goedkeuring en verzorging zal zij hebben voor het nieuwe leven in den broeder of de zuster, voor wat zij onderkent als inwerkingen en vruchten van den Heiligen Geest. Daarover heeft zij zuivere vreugde, daarnaan is zij innerlijk verbonden, daarvoor stort zij haar dank en gebed voor God uit, daarheen richt zij haar liefde.

* * *

Het is dus duidelijk waarom deze broederliefde een kenmerk des geestelijken levens kan heeten. Immers is

⁴) Heymans, zie Eiser, Wileh. d. phil. Begriffs, 4e Aufl. 1928, II, 313.

⁵) Eiser, a. v. Eijk, etc., over Clifford, Pearson.

⁶) Dr. Anders Nygren (hoofst. te Lund, Zweed), Religions-ten en Christendom. Uit het Zweedsch, door J. Hengst, G. J. A. Huys' U. M., 2. 1. 108, 100.

⁷) Haerling Individualität in der Natur- und Geisteswelt, 1925.

⁸) Op deze kwestie, die ons onderwerp zeer nauw raakt, ben ik in deze artikelen opzettelijk niet ingegaan; toch wil ik hier even aanduiden, in hoeverre de Geest. theologie er mee te maken krijgt in de openbaringsgeschiedenis.